

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۷/۱۲/۱۳
تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۴/۲۲

نوشین ضیاءشهابی^۱

مروری بر تاریخ آموزش معماری داخلی در ایران؛ تغییرات برنامه آموزشی در دوره تکوین^۲

چکیده

برای تاریخ هر چیز دو وضعیت را می‌توان متصور شد. اول تاریخ به معنی خود گذشته است و دوم تاریخی که مورخ می‌نویسد. سابقه آموزش رشته معماری داخلی در ایران از تاریخ در معنای نوشته شده آن محروم است، اما نمی‌توان آن را نابوده گرفت و به امر آموزش سرگرم ماند. بررسی تاریخ آموزش جنبه‌های متفاوتی دارد و شامل دوره‌های زمانی مختلفی می‌شود. مادامی‌که سیر کلی روشن نباشد، تعیین جنبه‌ها و دوره‌های زمانی ناممکن است. در این مقاله تلاش شده است با واکاوی اسناد، به دور از هرگونه نگاه انتقادی و تحلیلی روایت تاریخی منسجمی از آموزش معماری داخلی در ایران بیان و دوره‌های زمانی مختلف آن مشخص گردد. پس از بازیابی سابقه، برنامه آموزشی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان آموزش در دوره تکوین بررسی شده است. منابع پژوهش ترکیبی از اسناد نوشتاری و شفاهی است. با توجه به آنکه اسناد نوشتاری محدود و پراکنده است و تصویر روشنی از گذشته به دست نمی‌دهد. بازیابی اطلاعات با محوریت اسناد شفاهی میسر بوده و از فنون تاریخ شفاهی بهره گرفته شده است. پس از مرور و جمع‌بندی اسناد مشخص می‌شود که براساس معیار استمرار در آموزش، آموزش معماری داخلی در ایران را می‌توان به دو دوره تکوین و تجدید تقسیم کرد. دوره تکوین خود شامل دو بخش ثبات و بحران می‌شود. برنامه آموزشی در هر یک از دوره‌ها تغییراتی دارد. بیشترین تغییر در زمینه درس‌های عمومی دوره کارشناسی صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها: تاریخ شفاهی، معماری داخلی، آموزش دانشگاهی، دانشکده هنرهای تزئینی.

^۱ مری گروه معماری داخلی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، استان تهران، شهر تهران

E-mail: n.ziashahabi@art.ac.ir

^۲ این مقاله برگرفته از طرح پژوهشی با عنوان «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران» است که تحت نظر معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه هنر انجام شده است. اسناد مورد اشاره در متن مقاله طی انجام پژوهش از زمستان ۱۳۹۵ تا تابستان ۱۳۹۷ گردآوری شده است.

مقدمه

رشته معماری داخلی از جمله رشته‌هایی است که در سال‌های اخیر مجدداً به مجموعه آموزشی دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی افزوده شده و تعداد مراکز آموزش آن روزبه‌روز در حال گسترش است. خاستگاه آموزش آن در ایران دانشکده هنرهای تزئینی است و از بدو تأسیس این دانشکده تا شروع انقلاب فرهنگی هر سال پذیرش دانشجو داشته است.

گمان می‌رود وقتی لغو آموزش معماری داخلی در دستور کار قرار گرفت متولیان امر رسیدن به برنامه درخور نیاز و فرهنگ کشور و ارتقای کیفیت را وجهه همت قرار داده بودند. در حوزه آموزش معماری داخلی سال‌ها پیش که شروع و پایان آن بر نسل جدید دانشگاهی پوشیده است، افرادی مسیری را - خوب یا بد - طی کرده بودند، فراز و فرودهایی را پشت سر گذاشته و به تصمیم‌هایی رسیده بودند که امروز اطلاعی از آنها در دست نیست. آیا می‌توان بدون اطلاع از گذشته و ارزیابی راه طی شده برنامه مناسبی برای ادامه راه داشت؟ دوره تکوین چه ویژگی‌هایی داشته است؟ برنامه آموزشی این دوران چه بوده است؟

پیش از این در چند مقاله به تاریخ آموزش معماری داخلی اشاره شده، اما پرسش‌های بنیادی که روایت تاریخی منسجمی به دست دهد همچنان بدون پاسخ مانده است. پرسش‌هایی نظیر زمان دقیق آغاز و پایان آموزش، نحوه پذیرش دانشجو، برنامه درسی، مدرسان، الگوهای آموزشی، مقاطع تحصیلی، اشتغال دانش‌آموختگان و سیر کلی آموزش معماری داخلی از پیدایش تا خاموشی. آیا اخبار و وقایع ثبت‌نشده قابل بازیابی است؟

به‌منظور بازیابی سابقه، اسناد نوشتاری اعم از مدارک موجود در بایگانی آموزش دانشگاه هنر، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مرکز اسناد شورای عالی انقلاب فرهنگی، گزارش‌ها، پایان‌نامه‌های دانشجویان، مقاله‌ها و اسناد بایگانی جامعه مهندسان معماری داخلی بررسی شد. اطلاعات حاصل از بررسی اسناد نوشتاری بسیار پراکنده است و روایت منسجمی از آن حاصل نمی‌شود. در نتیجه نوع دیگری از اسناد مورد توجه قرار می‌گیرد یعنی اسناد شفاهی یا حافظه تاریخی افرادی که مستقیماً وقایع را تجربه کرده‌اند. گردآوری اسناد شفاهی آداب و اصول مشخصی دارد و نمی‌توان هر مصاحبه‌ای را تاریخ شفاهی و سند حاصل از آن را سند شفاهی نامید. تاریخ شفاهی نیز مانند هر پژوهش دیگری دو جنبه نظری و عملی دارد. در جنبه نظری پرسش‌های مصاحبه و مخبران مشخص می‌شود و در جنبه عملی اسناد شفاهی با رعایت آداب پژوهش تاریخی شفاهی گردآوری، پردازش و بایگانی می‌شود.

در این پژوهش به‌غیر از بررسی اسناد نوشتاری ۱۵ مصاحبه^۱ تخصصی انجام شده است و روایت تاریخی حاصل جمع‌بندی مطالعه اسنادی (نوشتاری و شفاهی) است. پس از آن که روایت تاریخی بیان می‌شود برنامه درسی به‌عنوان یکی از عوامل مهم در کیفیت آموزش بررسی می‌شود و به‌واسطه مشخص شدن روند تغییرات آن، دوره‌های زمانی تاریخ آموزش معماری داخلی در ایران تعیین می‌گردد.

ذکر این نکته ضروری می‌نماید که پرداختن به تاریخ در نقش یک مورخ نیازمند تسلط بر مبانی نظری تاریخ‌نگاری و آگاهی از ظرایف و لطایف این امر خطیر بوده، حوزه‌ای مستقل از گردآوری اسناد شفاهی و پردازش^۲ آنها است. در این مقاله نه قصد و نه توان نوشتن تاریخ وجود ندارد؛ اما به‌واسطه گردآوری اسناد شفاهی و تطبیق آن با اسناد نوشتاری سعی بر آن است تا خط سیر کلی روایت شود. روایت حاصل از تاریخ شفاهی دو گونه است. گاه تنها مورخ پدیدآورنده آن است و گاه در تعامل میان مخبر و مورخ پدید می‌آید. این دو شیوه جدا از هم نبوده و مکمل یکدیگرند (هاشمی، ۱۳۹۳، ۱۷۲). روایتی که در این مقاله شرح آن خواهد رفت حاصل جمع‌بندی گفتگوی مخبران و مورخ است و از نظرگاه مورخ بیان می‌گردد.

ضرورت آگاهی از تاریخ آموزش معماری داخلی

می‌توان چنین متصور شد که نسبت هر موضوعی به تاریخش مانند نسبت انسان است به حافظه‌اش. عدم اطلاع از گذشته و فراموش کردن تجربه‌های پیشینیان از ما فردی مبتلا به بیماری فراموشی می‌سازد که همیشه از چیزهای عادی و قابل پیش‌بینی متعجب است. در این صورت نه تنها نمی‌دانیم باید چه کاری انجام دهیم، بلکه قادر به درک توانایی‌های واقعی خویش نیز نخواهیم بود زیرا معیاری برای سنجش آنها نداریم (آدلر، ۱۳۷۹). تأسف‌بار است که درخصوص برخی مسائل به اراده و اختیار خودمان گرفتار بیماری فراموشی شده‌ایم، چراکه رشته ارتباط با گذشته دور یا حتی نزدیک را قطع کرده‌ایم و بدون توجه به آنچه دیگران در گذشته تجربه کرده‌اند، خواسته‌ایم راه آزموده را از نو بیازماییم.

از جمله این موارد، آموزش هنر و معماری در ایران است. شاید بتوان گفت این عارضه در دو مقطع زمانی برایمان پیش آمده است: مقطع اول زمانی که آموزش هنر و معماری از آموزش سنتی به آموزش دانشگاهی مبدل شد. «معماری را به‌زور در دانشگاه گنجانده‌اند و نظام دانشگاهی را بر معماری تحمیل کرده‌اند... در ایران نیز ناگزیر با معضل ماهوی معماری با نظام آموزش دانشگاهی مواجهیم. علاوه بر آن مشکل دیگری هم داریم و آن تعارض آموزش جدید معماری با پیشینه معماری بومی است. حل این معضلات به اندیشیدن و آزمودن و خطا کردن و عبرت گرفتن از خطاها، شناخت توفیق‌ها و تقویت آنها و اصلاح و تنظیم مستمر نیاز دارد؛ یعنی به درس آموختن از گذشته» (قیومی بیدهندی، ۱۳۹۶، ۱۰). مقطع دوم نیز غفلت از دستاوردهای آموزش دانشگاهی است.

پیش از این پژوهشی جدی در مورد سابقه آموزش معماری داخلی در ایران انجام نشده است. نپرداختن به آن خود جای تأمل دارد. در میان دانشگاه‌های متولی آموزش معماری داخلی، دانشگاه هنر شرایطی دارد که می‌تواند نقش مؤثری در یادآوری اطلاعات فراموش شده داشت چراکه در زمان حال نسل واسطی میان گذشته و آینده در این دانشگاه هستند که یا خود مستقیماً در دوران به فراموشی سپرده شده تحصیل کرده‌اند یا دانشجوی آن افراد بوده‌اند و به تناسب مباحث مختلف آموزشی از گذشته تصویری دارند، هرچند مبهم.

اگر سال‌های آموزش معماری داخلی را به سه بخش گذشته، حال و آینده تقسیم کنیم و وضع حال را حاصل گذشته در نظر بگیریم، آنچه از گذشته در زمان حال وجود دارد همچنان در سایه‌ای از ابهام است. در حقیقت اثرش وجود دارد، اما سندی که بازخوانی و ردیابی را ممکن سازد در دسترس نیست چراکه وقایع در زمان خود ثبت نشده است یا اگر شده باشد از بین رفته و به زمان حال و نسل جدید منتقل نشده است. در چنین شرایطی نخستین گام گردآوری و بازیابی اسناد و اطلاعات خواهد بود. پس از آن است که امکان مطالعه، بررسی و نقد تخصصی فراهم خواهد آمد و در نتیجه آن می‌توان به ارتقای کیفیت آموزش معماری داخلی امید بست.^۲

شکل ۱. مسیر پژوهش‌های بنیادی از بازیابی اطلاعات تا ارائه راهکارها

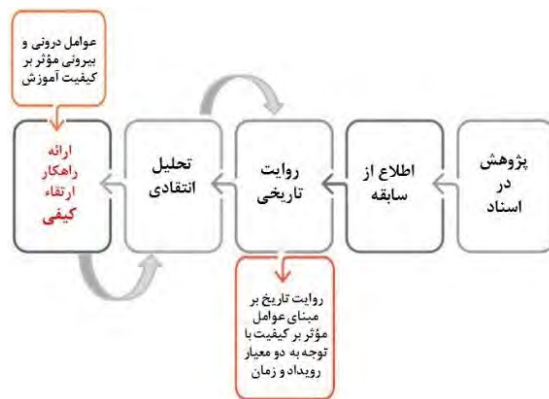
محدوده پژوهش

پیداست که ارتقای کیفیت بدون ارزیابی و ارزیابی بدون داشتن اطلاعات کافی ممکن نیست. در مورد آموزش معماری داخلی مشکل جدی پیش روی پژوهش‌های تحلیلی و انتقادی ثبت و ضبط نشدن سابقه است. روشن نیست پیش از این دوران چه اتفاقاتی افتاده، از همین روی شرط اول قدم گردآوری اسناد و آگاهی یافتن از سابقه است.

شکل ۲. مراتب پژوهش‌های بنیادی تا رسیدن به راهکارهای ارتقای کیفی

از طرف دیگر چون از کیفیت آموزش دانشگاهی سخن به میان می‌آید نمی‌توان تأثیرپذیری از عوامل مختلف را نادیده گرفت. سطح انتظارات جامعه از آموزش عالی، وضعیت اشتغال فارغ‌التحصیلان دانشگاهی در بازار کار، وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه از جمله عوامل برون‌سازمانی و اعضای هیئت علمی، ویژگی‌ها و توانایی‌های آنان، دانشجویان، ویژگی‌ها و توانایی‌های آنان و محیط یادگیری از عوامل درون‌سازمانی است (معروفی و کیامنش، ۱۳۸۸). از همین روی روایت تاریخی از آموزش را متأثر از مؤلفه‌های درونی و بیرونی می‌توان به شاخه‌های جزئی‌تر تقسیم کرد.

شکل ۳. تأثیر عوامل جانبی بر مراتب پژوهش‌های بنیادی

برای رسیدن به مقصود نخست باید بدانیم از تاریخ آموزش معماری داخلی در ایران چه می‌دانیم و چه نمی‌دانیم؟ در مقاله‌ها و پژوهش‌هایی بنا به مناسبت به تاریخ آموزش معماری داخلی نیز اشاراتی رفته است. از جمله در گاهنامه جامعه مهندسان معماری داخلی چنین آمده است: «رشته ارزشمند معماری داخلی از سال ۱۳۳۹ در دانشکده هنرهای تزئینی تهران (دانشگاه هنر فعلی) دایر بود. در سال ۱۳۵۹ انقلاب فرهنگی به وقوع پیوست و دانشگاه‌های کشور به‌منظور تغییرات اساسی و همه‌جانبه در برنامه‌های آموزشی خود، تعطیل شدند. در سال ۱۳۶۲ به دنبال بازگشایی دانشگاه‌ها، رشته معماری داخلی مورد بی‌مهری برنامه‌ریزان قرار گرفت و صلاحیت تدریس چنین رشته مفیدی در دانشگاه‌های کشور تأیید نگردید.» (ایزدپناه، ۱۳۸۹) در شماره ۵۷ نشریه آبادی چنین می‌خوانیم: «تنها دانشکده‌ای که همت به گشایش این رشته و دوره تحصیلی کارشناسی آن نمود، دانشکده هنرهای تزئینی بود که این دانشکده سال‌ها پس از تحول و گسترش

هم‌اکنون به نام دانشگاه هنر تهران فعالیت می‌کند. رشته معماری داخلی پس از انقلاب فرهنگی به دلیل نگرش‌های گوناگونی که نسبت به این رشته وجود داشت تعطیل گردید». (کیانی، ۱۳۸۹) این مطلب در دو مقاله دیگر از نویسنده نیز تکرار شده است.^۴ اما جای طرح پرسش‌هایی هست، از جمله آن‌که:

- آیا هیچ مرکز آموزشی دیگری معماری داخلی را آموزش نداد؟
- چه شد که دانشکده هنرهای تزئینی، معماری داخلی را آموزش داد؟ دقیقاً از چه زمانی؟ تا چه زمانی؟
- چه کسانی چه چیزی را آموزش می‌دادند؟ به چه کسانی؟ در چه مقاطعی؟
- به‌طور کلی مجموعه پرسش‌ها ناظر به پنج موضوع اصلی است که هر کدام راهی را از گذشته آغاز کرده است و به آینده می‌رود.
- اطلاعات عمومی نظیر سال آغاز آموزش، مقاطع تحصیلی
- اطلاعات مرتبط با دانشگاه: برنامه آموزشی، سیاست‌های راهبردی، اهداف پژوهشی
- اطلاعات مرتبط با دانشجویان: نحوه ورود. سطح توانایی‌ها زمان ورود، سطح توانایی‌ها زمان فراغت از تحصیل
- اطلاعات مرتبط با مدرسان: ویژگی‌ها، الگوهای فکری
- اطلاعات مرتبط با فارغ‌التحصیلان: شرایط اشتغال، شرایط ادامه تحصیل

شکل ۴. عوامل درونی و برونی مؤثر بر کیفیت آموزش

اهمیت اسناد شفاهی در تاریخ آموزش معماری داخلی و روش پژوهش

شناسایی منابع با جستجوی اسناد نوشتاری شامل اسناد اداری بایگانی آموزش، گزارش‌ها، یادداشت‌ها، مجله‌ها و پایان‌نامه‌ها آغاز شد. در نتیجه بررسی اسناد سال‌های پذیرش دانشجو، مقاطع تحصیلی، نام درس‌هایی که هر دانشجو در دوران تحصیل خوانده است و فهرستی از اسامی دانشجویان سابق دانشکده هنرهای تزئینی مشخص گردید. اسناد نوشتاری با دو مشکل جدی مواجه است، اول پراکندگی و نابسامانی و دوم نقص اطلاعات. اسناد بایگانی‌شده پرونده‌های آموزشی دانشجویان است و سندی در خصوص آزمون ورودی، نحوه برگزاری کلاس‌ها، اولیای امر آموزش و الگوهای آموزشی در دست نیست. در چنین شرایطی و با توجه به آنکه فاصله زمانی از موضوع پژوهش چندان زیاد نیست، رجوع به شاهدان عینی وقایع و گردآوری اسناد شفاهی می‌تواند کارگشا باشد. به‌خصوص که سند شفاهی سندی میراست و در صورتی که به‌موقع ثبت و ضبط نشود از بین خواهد رفت و هیچ راه جبرانی برای فقدان اسنادی که می‌توانست به نسل آینده منتقل شود، وجود نخواهد داشت.

تاریخ شفاهی^۵ و گردآوری اسناد حوزه‌ای تخصصی از مطالعات تاریخی است و ظرافت‌ها و لطافت‌های خاص خود را می‌طلبد که بدون اطلاع از روش‌ها و راهکارها نمی‌توان از عهده آن برآمد. این نوع پژوهش بر پایه گردآوری اطلاعات شفاهی در قالب مصاحبه پیش می‌رود. مصاحبه مبتنی بر پرسش و پاسخ حضوری و شفاهی میان دو یا چند نفر است که ارتباطی دوطرفه را شکل می‌دهد و وجه افتراق تاریخ شفاهی با خاطره‌گویی یا خاطره‌نگاری است. مصاحبه رکن اصلی این نوع پژوهش است و در بسیاری از موارد برنامه‌ریزی پژوهش بر مبنای آن به سه بخش اصلی تقسیم می‌شود؛ اقدامات پیش از مصاحبه، انجام مصاحبه و اقدامات پس از مصاحبه (هاشمی، ۱۳۹۳).

مانند هر پژوهش دیگری، گردآوری اسناد شفاهی نیز دو جنبه دارد که از یکدیگر جدا نیستند و بر هم مؤثرند، یعنی جنبه نظری و جنبه عملی یا اجرایی. جنبه نظری ریشه در هدف و مقصد پژوهش دارد و جنبه اجرایی یا عملی به اقدامات مرتبط با مصاحبه می‌پردازد. لازم است پیش از گردآوری اسناد شفاهی در مورد هر دو جنبه تصمیم‌گیری و تمام جزئیات به دقت مشخص شود.

جدول ۰۱. روش پژوهش و گردآوری اسناد شفاهی

اقدامات	برنامه
بخش نظری	پرسش‌های مصاحبه
	شناسایی مخبران
	مشاوران پژوهش
بخش عملی	تعیین گروه‌ها و اعضا
	کنترل بودجه
	برنامه زمان‌بندی
	آماده‌سازی
	گردآوری اسناد شفاهی
	پردازش
	نگهداری

ضمن گردآوری اسناد شفاهی و مدت‌ها پس از انجام آن به چند دلیل جستجوی منابع نوشتاری ادامه یافت. اول، تکمیل اطلاعات آماری که مخبران در مورد آن با تردید پاسخ می‌دادند و به‌طور کلی اسناد شفاهی برای این دست اطلاعات چندان کارآمد نیست. دوم، بازبینی اسناد مرتبط با سیاست‌های کلان آموزشی که مخبران از آن بی‌اطلاع بودند و سوم، احتمال یافتن گزارش پژوهش‌هایی در مورد آموزش معماری داخلی.

جدول ۲. مراجع بازیابی اسناد نوشتاری مکمل

ردیف	مراجع بازیابی اسناد نوشتاری	نتیجه
۱	گروه هنر و معماری دفتر برنامه‌ریزی آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	در مورد رشته معماری داخلی تنها برنامه‌های مصوب سال‌های ۸۱ و ۹۲ موجود است. برای اسناد قدیمی به بایگانی رجوع شد.
۲	بایگانی دفتر برنامه‌ریزی آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	اسناد مرتبط با برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها از سال ۱۳۶۲، پایان انقلاب فرهنگی و بازگشایی مجدد دانشگاه‌ها، موجود است و برای سال‌های قبل به مرکز اسناد شورای عالی انقلاب فرهنگی رجوع شد.
۳	مرکز اسناد شورای عالی انقلاب فرهنگی	با همکاری چند تن از مسئولان کتابخانه و کارمند کارگروه هنر و معماری اسناد بایگانی شده بررسی شدند. مجموعه مجلد اسناد گروه هنر و معماری شامل رشته‌هایی بود که آموزش آنها در جریان بوده است. در مورد رشته معماری داخلی که آموزشش متوقف شده بود در اسناد مجلد موردی یافت نشد. اسناد قدیمی‌تر نیز جستجو شد و متأسفانه نتیجه آن بود که به احتمال زیاد در جابه‌جایی‌ها برخی از اسناد از بین رفته باشند. در میان اسناد موجود سندی مرتبط با رشته معماری داخلی یافت نشد.
۴	مرکز اسناد کتابخانه ملی	سندی مرتبط با آموزش رشته معماری داخلی ثبت نشده است.
۵	جامعه مهندسان معماری داخلی	عمده اسناد شامل مکاتبات اداری برای جلوگیری از توقف آموزش معماری داخلی و اعطای پروانه نظام‌مهندسی به معماران داخلی است. مشخصات اعضا از طریق جامعه قابل بازیابی است و در شناسایی مخبران نقش مؤثری داشته است.
۶	مرکز اسناد و کتابخانه مرکزی دانشگاه الزهرا	پس از مدت‌ها تلاش و استمرار در پیگیری مشخص شد تنها یک پایان‌نامه از دهه ۶۰ موجود است که متأسفانه در آمار ثبت شده و در کتابخانه وجود نداشت!
۷	آموزش کل دانشگاه الزهرا	بازیابی اطلاعات آموزشی مرتبط با دهه ۵۰ در دانشگاه الزهرا پس از چند ماه پیچ‌وتاب اداری و مذاکره با مسئولان آن دانشگاه به فرجام نرسید!

دانشکده هنرهای تزئینی

دانشکده هنرهای تزئینی به سال ۱۳۳۹ زیر نظر وزیر فرهنگ و هنر وقت به همت مرحوم مهندس هوشنگ کاظمی برای آموزش شش رشته معماری داخلی، گرافیک، نقاشی، مجسمه‌سازی، طراحی صحنه و چاپ پارچه تأسیس شد. از میان این شش رشته، معماری داخلی و گرافیک برای نخستین بار بود که در ایران آموزش داده می‌شد. هوشنگ کاظمی خود دانش‌آموخته رشته‌های معماری داخلی و گرافیک بود که پس از فارغ‌التحصیلی از مدرسه هنرهای تزئینی پاریس^۶ به ایران بازگشته بود (کسرائی، ۱۳۹۷؛ مشهدی‌زاده، ۱۳۹۶).

نخستین محل دانشکده هنرهای تزئینی ساختمانی در کوچه گوهرین جاده قدیم شمیران (شریعتی فعلی) پشت ساختمان سینما مولن‌روژ (سینما سروش فعلی) بوده است که امروز اثری از آن ساختمان نیست. پس از مدت کوتاهی ساختمان دانشکده به خیابان ولیعصر، دانشکده هنرهای کاربردی فعلی منتقل شد

(مشهدی‌زاده، ۱۳۹۶). دانشکده تازه‌تأسیس را هنرکده هنرهای تزئینی نام نهادند. واژه هنرکده به‌ازای دانشکده برای مؤسسه آموزش عالی انتخاب شده بود که نه دانش بل هنر را آموزش می‌داد. بعدها طی درخواست دانشجویان مبنی بر رعایت مساوات در کلام و جایگاه اجتماعی عنوان هنرکده به دانشکده تغییر یافت (ایزدپناه، ۱۳۹۶).

نظام آموزشی دانشکده هنرهای تزئینی با الگوبرداری از مدرسه هنرهای تزئینی پاریس چنین ترتیب داده شده بود که دانشجویان پس از قبولی در آزمون ورودی دانشکده مدت دو یا سه سال^۶ دروس عمومی مشترک میان هر شش رشته و کارگاه‌های نقاشی، مجسمه و تزئینی (معماری داخلی و گرافیک) را می‌گذراندند و در پایان دوره عمومی برای دو یا یک سال باقی‌مانده رشته تخصصی خود را انتخاب می‌کردند (اصفهانی، ۱۳۹۶؛ ایزدپناه، ۱۳۹۶).

آزمون ورودی به‌صورت نیمه‌متمرکز توسط دانشکده هنرهای تزئینی در دو یا چند روز پی‌درپی به‌صورت کتبی و عملی از موضوعات ریاضی، ترسیم فنی، هندسه، طراحی و حجم‌شناسی برگزار می‌شد و محدودیتی در مورد رشته دیپلم متقاضیان وجود نداشت (اعتمادزاده، ۱۳۹۶). سال‌های نخست برای دانش‌آموختگان ممتاز هنرستان‌ها امتیازهای ویژه‌ای در نظر گرفته می‌شد (مشهدی‌زاده، ۱۳۹۶). به‌مرورزمان با زیادشدن متقاضیان تحصیل در دانشکده هنرهای تزئینی نقش آزمون ورودی جدی‌تر شد، در نتیجه از تعداد پذیرفته‌شدگان هنرستان‌ها کم و بر تعداد دیپلمه‌های ریاضی و تجربی افزوده شد (ایزدپناه، ۱۳۹۶). اکثر متقاضیان پذیرش در دانشکده هنرهای تزئینی در دوره‌های آمادگی آزمون عملی شرکت می‌کردند و برای موفقیت در آزمون ورودی ماه‌ها به آموزش و تمرین می‌پرداختند (اسماعیل‌لو، ۱۳۹۶؛ محسنی، ۱۳۹۶). از اواسط دهه ۵۰ آزمون عمومی به‌صورت متمرکز برگزار شد. افرادی که در آزمون متمرکز حدنصاب نمره را کسب می‌کردند به شرکت در آزمون اختصاصی (آزمون عملی سابق) دعوت و در صورت قبولی در آزمون اختصاصی وارد دوره کارشناسی دانشکده هنرهای تزئینی می‌شدند (طاری، ۱۳۹۶).

به‌غیر از دوره کارشناسی، دانشکده هنرهای تزئینی در دوره کارشناسی ارشد نیز از دهه ۴۰ پذیرش دانشجو داشته است.^۸ برای پذیرش دوره کارشناسی ارشد در دهه چهل مصاحبه تخصصی برگزار می‌شد (اصفهانی، ۱۳۹۶). پس از مدتی با زیاد شدن تعداد متقاضیان در دهه پنجاه برای دوره کارشناسی ارشد نیز آزمون نیمه‌متمرکز برگزار می‌شد (اسماعیل‌لو، ۱۳۹۶) و داوطلبانی که در آزمون پذیرفته می‌شدند در مصاحبه تخصصی شرکت می‌کردند (کاتب، ۱۳۹۶).

همین روال تا مهر سال ۱۳۵۸ ادامه داشت (مهندس، ۱۳۹۶). در این سال با تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی دانشکده‌های هنرهای تزئینی، هنرهای دراماتیک، هنرکده موسیقی ملی و دانشگاه فارابی تجمیع شدند و مجتمع دانشگاهی هنر به وجود آمد که پس از انقلاب فرهنگی فعالیت رسمی آن تحت نظارت وزارت فرهنگ و آموزش عالی ادامه و از سال ۱۳۷۰ به دانشگاه هنر تغییر نام یافت. به‌غیر از تغییر ساختار اداری در رشته‌ها و برنامه آموزشی نیز تغییراتی به عمل آمد. طی این تغییرات شعله آموزش معماری داخلی اندک‌اندک فروکش کرد و در سال ۱۳۶۷ خاموش شد.

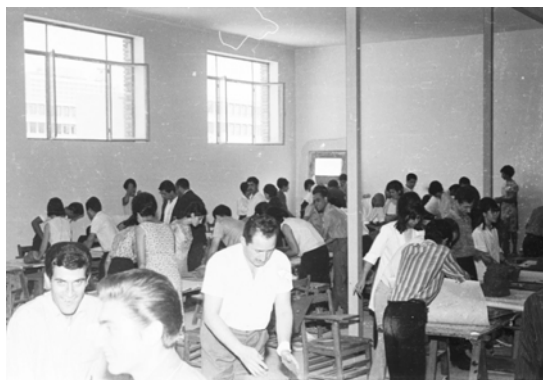
شکل ۵. کارگاه نقاشی در دهه ۵۰

منبع: بایگانی جامعه مهندسان معماری داخلی ایران

شکل ۶. کارگاه مجسمه‌سازی در دهه ۵۰

منبع: بایگانی شخصی مهندس اسماعیل لو

شکل ۷. کارگاه تزئینی در دهه ۵۰

منبع: بایگانی جامعه مهندسان معماری داخلی ایران

شکل ۸. نمایش عمومی آثار دانشجویان
منبع: بایگانی جامعه مهندسان معماری داخلی ایران

برنامه آموزشی کارشناسی معماری داخلی در دوره تکوین

آغاز دوره تکوین ایجاد رشته معماری داخلی در نظام آموزش عالی و انجامش لغو آن است. طی این دوران برنامه آموزشی تغییراتی پذیرفته است. برنامه و محتوای آموزشی یکی از عوامل مهم درونی در کیفیت آموزش است و همان‌طور که تغییر آن بر دیگر عوامل مؤثر است از سایر عوامل اعم از درونی یا بیرونی نیز تأثیر می‌پذیرد. سیر تغییر برنامه آموزشی نشان از تغییرات کیفی در دوران تکوین دارد و مشخص شدن محدوده زمانی تغییرات راه را برای ردیابی سایر عوامل می‌گشاید.

– از ۱۳۳۹ تا ۱۳۵۰

این برنامه نخستین برنامه آموزشی رشته معماری داخلی در ایران است که از مدرسه هنرهای تزئینی پاریس سرمشق گرفته است. در اولین برنامه آموزشی دانشجویان سه سال درس‌های عمومی را می‌گذراندند که شامل درس‌های نظری و کارگاهی بود. معمولاً صبح‌ها به کارگاه‌ها و بعدازظهرها به درس‌های نظری اختصاص می‌یافت. کارگاه‌های نقاشی، مجسمه‌سازی و تزئینی (معماری داخلی، گرافیک و چاپ) هرکدام یک هفته تشکیل می‌شد و به‌تناوب تا پایان‌ترم تکرار می‌گردید. پس از سه سال دانشجویان از هر شش رشته چیزهایی آموخته بودند و بر مبنای شناخت، علاقه و استعدادشان یکی از رشته‌ها را انتخاب می‌کردند. درس‌های تخصصی معماری داخلی در سال چهارم به‌صورت پروژه و اسکیس بود. در هر پروژه موضوعی برای سه هفته معرفی و در پایان هفته سوم ژورمان آن برگزار می‌شد. اسکیس‌ها یک‌روزه در نظر گرفته شده بود و کارهای دانشجویان در پایان روز ارزیابی می‌شد. مدرسان این دوره استادان مدعو خارجی و دانش‌آموختگان ایرانی دانشکده هنرهای تزئینی پاریس بودند.

جدول ۳. برنامه آموزشی دانشکده هنرهای تزئینی از ۱۳۳۹ تا ۱۳۵۰

۱۳۳۹ تا ۱۳۵۰					
دوره عمومی (کارگاهی)			دوره عمومی (نظری)		
واحد	نام درس	موضوع	واحد	نام درس	موضوع
۲۴۰ ساعت	نقاشی و طراحی سال اول	نقاشی	۴	استخوان‌شناسی	کالبدشناسی هنر
			۴	عضله‌شناسی	
۲۴۰ ساعت	نقاشی و طراحی سال دوم		۴	تاریخ عمومی هنر	تاریخ هنر
			۴	تاریخ عمومی هنر	
۲۴۰ ساعت	نقاشی و طراحی سال سوم		۴	تاریخ خط و خطاطی ایرانی	ادبیات
			۴	بررسی هنرهای ایرانی	
۲۴۰ ساعت	پیکرسازی سال اول	پیکرسازی	۴	زبان خارجه (فرانسه یا انگلیسی)	زبان خارجه
			۴	زبان خارجه (فرانسه یا انگلیسی)	
۲۴۰ ساعت	پیکرسازی سال دوم		۴	زبان خارجه (فرانسه یا انگلیسی)	
			۴	تاریخ هنر ایران	تاریخ هنر ایران
۲۴۰ ساعت	پیکرسازی سال سوم		۴	علم الاساطیر	علم الاساطیر
			۴	علم الاساطیر	
۴۸۰ ساعت	کارها و طرح‌های عملی سال اول	هنرهای تزئینی	۴	پرسپکتیو	پرسپکتیو
			۴	تاریخ لباس	تاریخ لباس
۴۸۰ ساعت	کارها و طرح‌های عملی سال دوم		۴	رسم فنی	رسم فنی
			۴	شیمی رنگ‌ها	شیمی رنگ
۴۸۰ ساعت	کارها و طرح‌های عملی سال سوم		۴	زیبایی‌شناسی	زیبایی‌شناسی
			۴	هندسه ترسیمی	هندسه ترسیمی
۲۸۸۰	مجموع ساعات	۷۲	مجموع واحدها		
دوره تکمیلی (نظری و عملی)					
واحد	نام درس		موضوع		
۲	شیوه‌های گوناگون مبیل		معماری داخلی		
۲	اصول ساختمان مبیل				
۲	روابط انسانی				
۲	اصول ساختمان				
۲	تاریخ صنایع دستی ایران				
۲	تاریخ باغ‌سازی و باغ‌آرائی				
۷۵۰ ساعت	کارها و طرح‌های تخصصی				
۲۴۰ ساعت	طراحی				
۱۲ واحد و ۹۹۰ ساعت	مجموع				
۸۴ واحد و ۳۸۷۰ ساعت	مجموع				

منبع: بایگانی آموزش دانشگاه هنر، ۱۳۹۷

- از ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۷

نخستین ویرایش برنامه آموزشی سال ۱۳۵۱ به اجرا گذاشته شد. در این برنامه یک سال از دوره عمومی کاسته و به دوره تخصصی افزوده شد. متناسب با آن عنوان برخی درس‌ها نیز تغییر کرد. سند نوشتاری مبنی بر دلایل بازنگری برنامه در دست نیست. در اسناد شفاهی یکی از مخبران که از مدرسان دانشکده هنرهای تزئینی بوده اشاره کرده است که در آن دوران نگرش اولیای دانشکده هنرهای تزئینی به سرمشق قرار دادن مدرسه هنرهای تزئینی پاریس تغییر می‌کند و گرایش ایشان به سمت مدارس ایتالیایی بیشتر می‌شود و به همین دلیل تغییراتی در کادر مدیریتی و آموزشی پیش می‌آید. در این دوران نیز کادر آموزشی ترکیبی از استادان غربی و استادان ایرانی بود و نسبت به دوره گذشته تعداد مدرسان ایرانی بیشتر شده بود.

جدول ۴. برنامه آموزشی دانشکده هنرهای تزئینی از ۱۳۵۱ تا ۱۳۵۷

۱۳۵۱ تا ۱۳۵۷							
دوره عمومی							
نیمسال اول		نیمسال دوم		نیمسال سوم		نیمسال چهارم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
طراحی و نقاشی	۳	طراحی و نقاشی	۳	طراحی و نقاشی	۲	طراحی و نقاشی	۲
مجسمه‌سازی	۳	مجسمه‌سازی	۳	مجسمه‌سازی	۲	مجسمه‌سازی	۲
گرافیک	۲	گرافیک	۲	گرافیک	۲	گرافیک	۲
نور و رنگ	۲	نور و رنگ	۲	نور و رنگ	۲	نور و رنگ	۲
فارسی و آئین نگارش	۲	فلسفه هنر و زیبایی‌شناسی	۲	زبان خارجه	۲	پرسپکتیو	۲
هندسه ترسیمی	۲	رسم فنی	۲	زبان خارجه	۲	زبان خارجه	۲
زبان خارجه	۲	زبان خارجه	۲	تجزیه و تحلیل هنر	۲	سبک‌شناسی هنری	۲
تاریخ فرهنگ و هنر ایران	۲	تاریخ فرهنگ و هنر ایران	۲	ورزش و بهداشت	۲	تاریخ عمومی هنر	۲
تاریخ عمومی هنر	۲	تاریخ عمومی هنر	۲	مجموع واحد	۱۴	جامعه‌شناسی هنر	۲
مجموع واحد	۲۰	مجموع واحد	۲۰	مجموع واحد	۱۴	ورزش و بهداشت	۲
مجموع واحد	۲۰	مجموع واحد	۲۰	مجموع واحد	۱۴	مجموع واحد	۲۰
دوره تخصصی							
نیمسال پنجم		نیمسال ششم		نیمسال هفتم		نیمسال هشتم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
تاریخ هنر معماری	۲	تاریخ هنر معماری	۲	تاریخ هنر معماری	۲	تاریخ هنر معماری	۲
شناسایی مصالح ساختمان	۲	تنظیم روشنایی و صوت	۲	تاریخ هنر معماری	۲	ضوابط و روابط حرفه‌ای	۲
تنظیم روشنایی و صوت	۲	تئوری معماری داخلی	۲	اصول فنی ساختمان	۴	باغ سازی و محوطه‌سازی	۲
پروژه معماری داخلی	۴	پروژه معماری داخلی	۴	اصول فنی ساختمان	۴	طرح اجرای میل و عناصر تزئینی	۲
طراحی	۴	طراحی	۲	پروژه معارف داخلی	۱۲	معماری داخلی (پروژه لیسانس)	۱۲
جامعه‌شناسی و تاریخ	۲	جامعه‌شناسی	۲	پروژه معارف داخلی	۱۲	مجموع واحد	۲۰
تاریخ انقلاب صنعتی	۲	تاریخ انقلاب صنعتی	۲	مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۲۰
مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۱۶	مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۲۰
مجموع واحدهای عمومی و تخصصی							
۱۴۶							

دانشکده هنرهای تزئینی بنیانگذار آموزش معماری داخلی در ایران است و تا اوایل دهه ۵۰ تنها متولی آموزش این رشته بوده است. از اوایل دهه ۵۰ مؤسسه آموزش عالی دیگری یعنی مدرسه عالی دختران که بعدها به نام دانشگاه فرح و پس انقلاب به نام دانشگاه الزهرا شناخته می‌شود، آموزش رشته معماری داخلی^۹ را با برنامه‌ای متفاوت^{۱۰} آغاز کرد (ایمانی، ۱۳۹۶). پذیرش دانشجو در دانشکده هنر این دانشگاه به واسطه قبولی در آزمون متمرکز رشته ریاضی بوده است. برنامه آموزشی به نحوی تنظیم شده بود که سال اول مباحث پایه هنرهای تجسمی و طراحی را به دانشجویان می‌آموختند (سپهری، ۱۳۹۶). کادر آموزشی متشکل بود از دو مدرس ایرانی تحصیل کرده در انگلستان، مدرسان هنرهای تجسمی، معماری (مدعو از دانشگاه تهران و دانشگاه ملی) و معماری داخلی که دانش آموخته دانشکده هنرهای تزئینی بودند.

جدول ۵. برنامه آموزشی دانشگاه الزهرا

دانشگاه الزهرا							
نیمسال اول		نیمسال دوم		نیمسال سوم		نیمسال چهارم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
طراحی ۱	۳	طراحی ۲	۳	طراحی ۳	۲	طراحی ۴	۲
هندسه ترسیمی ۱	۲	هندسه ترسیمی ۲	۲	پرسپکتیو	۲	تئوری هنر و معماری داخلی	۲
پایه و اصول طراحی ۱	۲	پایه و اصول طراحی ۲	۲	بررسی فرم و حجم در فضا	۳	اسکیس ۱	۲
تاریخ عمومی هنر ۱	۲	تاریخ عمومی هنر ۲	۲	تاریخ عمومی هنر ۳	۲	تاریخ عمومی هنر ۲	۲
تاریخ اجتماعی هنر ۱	۲	تاریخ اجتماعی هنر ۲	۲	مدلاژ ۱	۲	مدلاژ ۲	۲
		اصول فنی ساختمان ۱	۲	مقاومت مصالح	۲	تاریخ معماری معاصر	۲
بررسی رنگ و نور	۲	ایستائی	۲	اصول فنی ساختمان ۲	۲	اصول فنی ساختمان ۳	۲
		عکاسی ۱	۲	عکاسی ۲	۲	پروژه معماری داخلی ۱	۳
مجموع واحد	۱۳	مجموع واحد	۱۷	مجموع واحد	۱۷	مجموع واحد	۱۷
نیمسال پنجم		نیمسال ششم		نیمسال هفتم		نیمسال هشتم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
کاربرد نور و رنگ در معماری داخلی	۲	نور و روشنایی	۲	طراحی صنعتی ۳	۲	تحقیق و منوگرافی	۲
		طراحی صنعتی ۱	۲				
		تاریخ هنر و معماری ایران	۲				
اسکیس ۱	۲	تاریخ هنر اسلامی	۲	طراحی فضای سبز و محیط ۲	۲	اسکیس ۱	۲
پروژه معماری داخلی ۲	۲	طراحی فضای سبز و محیط ۱	۲	پروژه معماری داخلی ۵	۳	طرح نهایی	۶
پروژه معماری داخلی ۳	۳	پروژه کنسرسیون	۴	پروژه معماری داخلی ۶	۳		
فلسفه هنر و زیبایی‌شناسی	۲	پروژه معماری داخلی ۴	۳				
مجموع واحد	۱۵	مجموع واحد	۱۷	مجموع واحد	۱۰	مجموع واحد	۸
مجموع واحدها							
۱۱۴							

منبع: آرشیو شخصی دکتر ایمانی، ۱۳۹۷

- از ۱۳۵۸ تا ۱۳۵۹

سال ۱۳۵۸ آخرین سالی است که آزمون ورودی دانشکده هنرهای تزئینی برگزار شد. تغییر فضای

اجتماعی و فرهنگی کشور تغییر در کادر مدیریتی و آموزشی را به دنبال داشت. بسیاری از متولیان آموزش معماری داخلی ایران را ترک کردند و حضور دانش‌آموختگان دانشکده هنرهای تزئینی در هدایت برنامه آموزشی پررنگ‌تر از گذشته شد. در این زمان دوره عمومی برای دانشجویانی که سال اول ورودشان به دانشکده بود به یک سال کاهش یافت و برای دانشجویانی که فارغ‌التحصیل می‌شدند دو درس عمومی در نظر گرفته شد.

جدول ۶. برنامه آموزشی دانشکده هنرهای تزئینی از ۱۳۵۸ تا ۱۳۵۹

۱۳۵۸ تا ۱۳۵۹							
دوره عمومی							
نیمسال اول		نیمسال دوم		نیمسال سوم		نیمسال چهارم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
طراحی	۳	طراحی و نقاشی	۳	تاریخ عمومی هنر	۲	تاریخ عمومی هنر	۲
پیکرسازی	۳	پیکرسازی	۳	تاریخ فرهنگ و هنر ایران	۲	زبان خارجه	۲
گرافیک	۲	گرافیک	۲	زبان خارجه	۲	طراحی	۲
نور و رنگ	۲	نور و رنگ	۲	جامعه‌شناسی هنر	۲	شناسایی مصالح	۲
فارسی و آئین نگارش	۲	فلسفه هنر و زیبایی‌شناسی	۲	پرسپکتیو	۲	پرسپکتیو	۲
				طراحی	۲	تنوری معماری داخلی	۲
زبان خارجه	۲	زبان خارجه	۲	پروژه معماری داخلی	۲	جامعه‌شناسی هنر	۲
						پروژه معماری داخلی	۲
هندسه ترسیمی	۲	تاریخ فرهنگ و هنر ایران	۲	درس انتخابی	۲	درس انتخابی	۲
ورزش و بهداشت	۲	ورزش و بهداشت	۲	درس انتخابی	۲	درس انتخابی	۲
مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۲۰
دوره تخصصی							
نیمسال پنجم		نیمسال ششم		نیمسال هفتم		نیمسال هشتم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
تاریخ هنر معماری	۲	تاریخ هنر معماری	۲	تاریخ هنر معماری	۲	ضوابط و روابط حرفه‌ای	۲
جامعه‌شناسی صنعتی	۲	جامعه‌شناسی صنعتی	۲	اصول فنی ساختمان	۲		
استرکتور	۲	اصول فنی ساختمان	۲	اصول فنی ساختمان	۲	معماری داخلی (پروژه ليسانس)	۱۲
تنظیم روشنایی	۱	طرح اجرایی مبیل و عناصر تزئینی	۴	ترانسفورماسیون	۲		
طرح اجرایی مبیل و عناصر تزئینی	۲	تنظیم صوت	۱	پروژه معارف داخلی	۱۲		
پروژه معماری داخلی	۶	پروژه معماری داخلی	۸				
درس انتخابی	۲	درس انتخابی	۲	دانشگاه هنر، ۱۳۹۷	۲		
مجموع واحد	۱۷	مجموع واحد	۱۹	مجموع واحد	۱۸	مجموع واحد	۱۴
جمع کل واحدها							
				معارف اسلامی		۳	
				فلسفه هنر اسلامی		۳	
مجموع واحدها و درس‌های عمومی							
۱۴۸							

منبع: بایگانی آموزش دانشگاه هنر، ۱۳۹۷

- از ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۷

در اواخر دهه ۵۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی آموزش معماری داخلی را لغو کرد. به دانشجویانی که تحصیل ایشان ناتمام مانده بود برای تکمیل دوره مهلت داده شد و برنامه جدیدی برای ایشان تدوین گردید. سال ۱۳۶۲ با بازگشایی دانشگاه‌ها دانشجویان پسر در مجتمع دانشگاهی هنر و دانشجویان دختر در دانشگاه الزهرا واحدهای باقیمانده را متناسب با برنامه جدید گذراندند. برخی از دانشجویان نیز واحدهای جایگزین را از رشته معماری در دانشگاه‌های تهران و شهید بهشتی گذراندند. در نهایت بازماندگان در فاصله سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۷ فارغ‌التحصیل شدند.

جدول ۷. برنامه آموزشی پس از انقلاب فرهنگی

۱۳۶۷ تا ۱۳۶۲							
نیمسال اول		نیمسال دوم		نیمسال سوم		نیمسال چهارم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
ترکیب	۵	ترکیب	۵	ترکیب	۵	تاریخ هنرهای اسلامی	۲
هندسه	۲	هندسه	۲	هندسه	۲		
طراحی	۳	طراحی	۳	طراحی	۳	شناخت مواد و مصالح	۲
کارگاه هنرهای سنتی	۲	آشنایی با هنرهای جهان	۲	آشنایی با هنرهای جهان	۲	اصول فنی ساختمان (ایستائی)	۲
ریاضیات	۲	شناخت مواد و مصالح	۲	شناخت مواد و مصالح	۲		
فارسی	۲			معارف اسلامی ۱	۳	تنظیم شرایط درونی فضا	۲
زبان	۴	کارگاه هنرهای سنتی	۲	معارف اسلامی ۲	۳		
انتخابی	۲	زبان (انتخابی)	۲	تاریخ اسلام	۲	طراحی داخلی	۵
ورزش (انتخابی)	۲	عکاسی (انتخابی)	۲	عربی (انتخابی)	۲	طرح تغییر عملکرد	۳
مجموع واحد	۲۴	مجموع واحد	۲۰	مجموع واحد	۲۴	مجموع واحد	۱۶
نیمسال پنجم		نیمسال ششم		نیمسال هفتم		نیمسال هشتم	
نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد	نام درس	واحد
تاریخ هنرهای اسلامی	۲	آشنایی با هنرهای وابسته به معماری اسلامی	۲	آشنایی با هنرهای معاصر	۲	طراحی داخلی	۵
آشنایی با رشته‌های هنری	۲	اصول فنی ساختمان (برنامه‌ریزی و برآورد)	۲	حکمت هنر اسلامی	۲		
اصول فنی ساختمان و عناصر جزئیات	۲	مبانی نظری طراحی داخلی	۲	طراحی داخلی	۵	طراحی داخلی نهایی	۸
تنظیم شرایط درونی فضا	۲	حکمت هنر اسلامی	۲	طرح اجرائی داخلی	۳		
طراحی داخلی	۵	طراحی داخلی	۵	طراحی صنعتی	۴		
طرح تغییر عملکرد	۳	طراحی اجرائی داخلی	۳	مجموع واحد	۱۶	مجموع واحد	۱۳
مجموع واحد	۱۶	مجموع واحد	۱۶	مجموع واحدها	۱۴۵		

منبع: پایگانی آموزش دانشگاه هنر، ۱۳۹۷

اگر با معیار استمرار در آموزش به گذشته بنگریم، آموزش معماری داخلی در ایران را می‌توان به دو دوره تکوین و تجدید تقسیم کرد. دوره تکوین از پدیدار شدن رشته معماری داخلی در نظام آموزش عالی ایران آغاز می‌شود و با خاموشی آن به واسطه تغییرات در نظام اداری و آموزشی پایان می‌یابد. دوره تجدید از بازگشایی رشته در مقطع کارشناسی ارشد آغاز می‌شود و به بازگشایی مقطع کارشناسی در دانشگاه هنر به عنوان بستر پیدایش و رشد رشته معماری داخلی می‌رسد.

جدول ۸. بازه‌های زمانی در تاریخ آموزش معماری داخلی

دوره	بازه زمانی	رویداد شاخص
دوره تکوین	۱۳۳۹	تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی (معماری داخلی، مجسمه‌سازی، طراحی و چاپ پارچه، نقاشی، گرافیک، طراحی صحنه)
	۱۳۳۹ - ۱۳۵۸	آموزش معماری داخلی در دانشکده هنرهای تزئینی
	۱۳۵۲ - ۱۳۵۸	آموزش معماری داخلی در دانشکده هنر دانشگاه الزهراء ^{۱۱}
دوره بحران	۱۳۵۸ - ۱۳۵۹	تصمیم‌گیری در خصوص لغو آموزش رشته معماری داخلی
	۱۳۵۹ - ۱۳۶۲	سال‌های انقلاب فرهنگی و بازنگری برنامه آموزشی برای پذیرفته‌شدگان قبل از انقلاب
	۱۳۶۲ - ۱۳۶۷	تحصیل و فراغت از تحصیل پذیرفته‌شدگان دوره‌های پیش از انقلاب
بخش اول	۱۳۸۴	پذیرش اولین ورودی پس از انقلاب در دوره کارشناسی ارشد دانشگاه هنر
	۱۳۸۶	لغو موقت پذیرش دانشجوی
دوره تجدید	۱۳۸۷	شروع مجدد پذیرش دانشجوی کارشناسی ارشد در دانشگاه هنر
	۱۳۸۷	پذیرش دانشجوی کارشناسی در دانشگاه‌های غیرانتفاعی
	۱۳۹۳	پذیرش دوره کارشناسی در دانشگاه هنر و دانشگاه هنر شیراز

نتیجه‌گیری

تاریخ آموزش رشته معماری داخلی در ایران مسیر پرفراز و فرودی داشته است. اگرچه از آغاز این مسیر زمان زیادی نمی‌گذرد اطلاع چندانی از سابقه، ویژگی‌های راه پیموده و تجربیات آزموده در دست نیست. به منظور اطلاع از دوره‌های زمانی و ویژگی‌های عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش، اسناد بررسی شد. با پیشرفت جستجو و مطالعه روشن شد که اسناد نوشتاری بسیار پراکنده و محدود است و بدون استفاده از اسناد شفاهی پرده برداشتن از وقایع گذشته غیرممکن خواهد بود.

گردآوری اسناد شفاهی با رعایت اصول پژوهش تاریخ شفاهی آغاز شد. با توجه به پرسش‌ها، مخبران شناسایی شدند و مصاحبه‌ها تا جایی پیش رفت که اطلاعات مکمل و متمم برای هر گروه از پرسش‌ها به دست آمد. در نتیجه گردآوری اسناد شفاهی تطبیق آنها با یکدیگر و اسناد نوشتاری بیان روایت تاریخ آموزش معماری داخلی در ایران و محتوای آموزشی آن در دوره تکوین میسر شد.

چنانکه از جمع‌بندی اسناد برمی‌آید خاستگاه رشته معماری داخلی در ایران دانشکده هنرهای تزئینی است که با سرمشق قرار دادن مدرسه هنرهای تزئینی پاریس در سال ۱۳۳۹ تأسیس شد. از بدو تأسیس تا سال ۱۳۵۰ برنامه آموزشی تغییری نیافت و دانشکده هنرهای تزئینی تنها متولی آموزش معماری داخلی بود. در اوایل دهه ۵۰ با تغییر نگرش متولیان، برنامه آموزشی بازنگری شد و در نتیجه آن طول دوره عمومی و عنوان بعضی درس‌ها تغییر یافت. از طرفی بستر مناسبی برای حضور دانش‌آموختگان در فعالیت‌های کلان عمرانی مانند طراحی و ساخت نمایشگاه بین‌المللی تهران فراهم آمد و همچنین با

افزایش درآمد قشر متوسط جامعه تمایل ایشان به تغییر فضای داخلی منزل و استفاده از مبلمان لوکس بیشتر شد. در نتیجه زمینه اشتغال و به تبع آن متقاضی تحصیل در این رشته افزایش یافت. بجز دانشکده هنرهای تزئینی، دانشگاه الزهرا (فرح سابق) با الگویی کاملاً متفاوت آموزش معماری داخلی را آغاز کرد. سال ۱۳۵۸ آخرین سالی بود که آزمون ورودی رشته معماری داخلی برگزار شد. پس از آن شورای عالی انقلاب فرهنگی با تصور آنکه معماری داخلی، رشته‌ای لوکس، تجملاتی و غیرضروری است آموزش آن را لغو کرد. در دهه ۶۰ پس از بازگشایی دانشگاه‌ها به دانشجویانی که پیش از این در این رشته پذیرفته شده بودند برای تکمیل تحصیل فرصت داده شد. سال ۱۳۶۷ آخرین بازماندگان از دانشکده هنرهای تزئینی فارغ‌التحصیل شدند.

به‌طورکلی سال‌های آموزش معماری داخلی در ایران از ۱۳۳۹ تا زمان معاصر را می‌توان به دو دوره تکوین و تجدید تقسیم کرد. اکنون همزمان با فراغت از تحصیل اولین نسل دانشجویان کارشناسی دانشگاه هنر، دوران تجدید نیز به پایان رسیده و زمان بازنگری مسیر طی شده به منظور بهبود کیفیت آموزش فرا رسیده است.

پی‌نوشت‌ها

۱. به‌غیر از مخبرانی که نامشان در فهرست منابع ذکر شده است از مصاحبه (حضور و تلفنی) آقایان مهندس جزایری، مهندس جعفری آربین و مهندس حسن متقی نیز در تنظیم روایت کمک گرفته شده است.
۲. مراد از پردازش اسناد شفاهی تحریر و آماده‌سازی برای بایگانی است.
۳. در پژوهش‌های دانشگاهی موضوعات متفاوتی بررسی می‌شود. شاید بتوان گفت هرکدام از پژوهش‌ها قدمی است به منظور ارتقای کیفیت آموزش که با رویکردهای مختلف به آن پرداخته می‌شود. به‌عنوان مثال ممکن است پژوهشی کیفیت آموزش درس طراحی را بررسی کند یا پژوهش دیگری نقش تعداد دانشجویان در استفاده از امکانات آموزشی را مطالعه و نقد نماید. با توجه به اینکه هرگونه ارزیابی کیفی نیازمند اطلاعات پایه‌ای است که پیش از این ثبت و ضبط نشده است ضروری می‌نماید اطلاعات مربوط به سابقه به‌عنوان ماده خام پژوهش‌های تحلیلی و انتقادی تأمین گردد.
۴. توسعه و گسترش دوره کارشناسی معماری داخلی، مجله‌نامه معماری و شهرسازی شماره ۴ سال ۱۳۸۹ و معماری داخلی نیاز ضروری جامعه علمی و حرفه‌ای، گاهنامه انجمن معماران داخلی سال ۱۳۸۹
۵. از آنجا که این محصول ماده خام پژوهش‌های آتی است لازم بود گردآوری اسناد با تکیه بر اصول و مراتب مشخص شده در پژوهش تاریخ شفاهی انجام شود.
۶. درخصوص محل تحصیل مرحوم هوشنگ کاظمی میان مدرسه هنرهای زیبا (بوزار) و مدرسه هنرهای تزئینی تردید است. مخبر این مصاحبه خود نیز در این مورد تردید داشت؛ اما با توجه به مصاحبه با استاد فریدون کسرائی، دیگر دانش‌آموخته هر دو مدرسه و توصیف ایشان از رشته‌های آموزشی این مدارس، گمان مجری طرح بر آن است که هوشنگ کاظمی در مدرسه هنرهای تزئینی تحصیل کرده باشد چراکه رشته معماری داخلی آن سال‌ها در مدرسه هنرهای تزئینی تدریس می‌شده است نه مدرسه هنرهای زیبا.
۷. مدت زمان دوره عمومی از جدی‌ترین تغییرات برنامه آموزشی طی دوران تکوین است که در ادامه مقاله شرح آن ذکر شده است.
۸. در طرح پژوهشی صرفاً رشته معماری داخلی بررسی شده است.
۹. در اوایل کار عنوان رشته در مدرسه عالی دختران، هنر و تزئین ساختمان بوده است که پس از مدتی به معماری داخلی تغییر می‌کند.
۱۰. تعداد واحدهای آموزشی دوره کارشناسی در دانشگاه هنر ۱۴۴ واحد و در دانشگاه الزهرا ۱۱۴ واحد است. نحوه پذیرش دانشجو نیز در این دو دانشکده متفاوت است. دانشکده هنرهای تزئینی آزمون اختصاصی مبانی هنرهای تجسمی دارد و در دانشکده هنر دانشگاه الزهرا این مباحث در طی تحصیل آموزش داده می‌شود. به گفته مخبران الگوی آموزشی دانشگاه الزهرا با دانشگاه‌های آمریکایی تطبیق داشته است.
۱۱. سال آغاز آموزش معماری داخلی در دانشگاه الزهرا (فرح سابق) مورد تردید است. یکی از مخبران اصلی و یکی از مخبران غیررسمی طرح به سال ۱۳۵۲ اشاره کرده‌اند، اما سند نوشتاری مؤید آن یافت نشده است.

فهرست منابع

- آدلر، فیلیپ (۱۳۷۹). چرا مطالعه تاریخ ارزشمند است؟ (ترجمۀ جمشید نوروزی). رشد آموزش تاریخ، ۴(۲)، ۳۰-۳۱.
- اسماعیل‌لو، نعمت. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۱۳ شهریور ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- اصفهانی، مهدی. «گردآوری اسناد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۲۰ شهریور ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- اعتمادزاده، عباس. «گردآوری اسناد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۲۱ شهریور ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- ایزدپناه، برزو (۱۳۸۹). بازگشایی رشته معماری داخلی در دانشگاه‌های کشور. گاهنامه جامعه مهندسان معماری داخلی ایران، ۴.
- ———. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۱۲ شهریور ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- ایمانی، نادیه. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۲۳ بهمن ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- سپهری، فریبا. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دفتر کار خانم مهندس سپهری: ۲۸ بهمن ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- طاری، رضا میرمحمد علی. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۳ مهر ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- قیومی بیدهندی، مهرداد (۱۳۹۶). مقدمه کتاب تاریخ آموزش طراحی معماری در دانشگاه شهید بهشتی (مؤلف: یحیی سپهری). تهران: روزنه.
- کاتب، فاطمه. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دفتر کار خانم دکتر کاتب: ۵ مهر ۱۳۹۶. مجری طرح پژوهشی.
- کسرائی، فریدون. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». منزل و دفتر کار شخصی آقای مهندس فریدون کسرائی: ۳۱ خرداد ۱۳۹۷. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- کوین، مری کی، و دلیو، سامر باربارا (۱۳۹۲). راهنمای تاریخ شفاهی (مترجم: رضا مهاجر). تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- کیانی، مصطفی (۱۳۸۹). معماری داخلی نیاز ضروری جامعه علمی و حرفه‌ای. گاهنامه جامعه مهندسان معماری داخلی ایران، ۵-۶.
- محسنی، عبدالرضا. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». ۲۰ شهریور ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- مشهدی‌زاده، عباس. «گردآوری اسناد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای کاربردی: ۲۱ شهریور ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- معروفی، یحیی، و کیامنتش، علیرضا (۱۳۸۸). تبیین عوامل مؤثر بر کیفیت آموزش دانشگاهی. نامه آموزش عالی، ۶(۲)، ۳۶-۹.
- مهندس، بهنام. «گردآوری شواهد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران». دفتر کار آقای مهندس: ۲۳ بهمن ۱۳۹۶. مرکز اسناد دانشگاه هنر.
- هاشمی، سیده میترا (۱۳۹۳). مقدمه‌ای بر تاریخ شفاهی معماری ایران. تهران: روزنه.
- Ritchie, D. A. (2003). *Doing Oral History: A Practical Guide: A Practical Guide*. Oxford University Press, USA.